

KELPO MIES PÄIVÄKODISSA

PETTERI VÄRTÖ

KESKUSTELUJEN JA KÄYTÄNTÖJEN HAAMU

1. Episodi¹

Lapset seisovat MERJAN ympärillä ja kuuntelevat ohjeita. Emmaa lukuun ottamatta kaikki ovat poikia.

MERJA: ...ei puristaa, ei purra, eikä saa suuttuakkaan... ja nämä... No nii, siitä vaan... (Ossi ja Panu alkavat painia. He seisovat pystyssä toisiaan vasten kahden patjan päällä. Toiset lapset ja MERJA seuraavat ottelun edistymistä seinustalla. Panu painaa Ossin alleen katselijoiden kannustessa.) Jaha... se oli melkein selätys ensimmäisessä erässä... eiku, antaaha... katotaan miten ne selvittää tämän ensimmäisen erän. Ainakin paini... (ei saa selvää).

Juha: ...silmälasit ottaa pois, ettei sattuis vahinkoo...

MERJA: Joo, se oli... hei, ei saa repiä kasvoista... taas tuli sääntö lissää... Ja puhallettaas nyt erä poikki. (Juha puhalttaa – ”no niin” – ottelun seis ja katselijat alkavat arvailta voittajaa sekä huutaa ”voitto, voitto, voitto...”) Seis, erä poikki. Se oli niin tasav... tasaväkistä painia, että en julista voittajaa. Nyt tota siirrytte työ kaks lepovuoroon. Ossi seuraavan kerran kun painit, ni kannattaa

¹Episodit ovat peräisin aineistostani, joka on tallennettu keski-suuren suomalaisen kaupungin lähiöpäiväkodissa. Aineisto koostuu viidestä kolmen tunnin videonauhasta, yhteensä siis 15 tunnista kuvamateriaalia. Taltioimisajankohta on 3.8.–2.9.1993. Videomateriaali sisältää lasten, niin tyttöjen kuin poikienkin, keskinäisiä sisä- ja ulko-leikkejä, jotka ovat joko niin sanottua vapaata leikkimistä tai aikuisjohtoista ohjattua leikkiä ja erilaisia ryhmätilanteita. Sellaisena materiaali on las-tattu sekä lasten kesken ja välillä tapahtuvilla kon-takteilla että vuorovaikutuksella lasten ja aikuis-ten, niin naisten kuin miestenkin, välillä. Esittä-missäni episodeissa samoin kuin niiden tulkin-noissakin lapset ovat lapsia ja aikuiset AIKUISIA. Tieteellisen kirjoittamisen aineistokuvailun ja -käytön konventioihin kuuluu, että näytteiden ni-mistö on muutettu tunnistamisen estämiseksi ja ”viattomien” suojelemiseksi. Seuraan näitä kon-ventioita.

ehkä ne silmälasit ottaa, ettei ne säry... mutta nyt työ kaks lepääte ja nyt tullee toi Petri... ja kukas se tullee Petrille kaveriks?

Risto: Minä.

MERJA: No tule. Minä selitän sullekin, ku säet oo tässä vielä ollu... ei saa potkia, ei saa lyödä, ei saa puristaa... eikä purra eikä repiä... Ja suuttua ei saa, tää on semmosta leikkimielistä painia. (Poika nyökkää totisena.) No nii, käy tota Petriä vastaan. (Petri ja Risto aloittavat pystypainin. Petri nostaa Riston ilmaan ja kaataa hänet alleen mattoon. Risto on matossa Petrin tiukassa otteessa. Katsojat alkavat huutaa rytmikkäästi ”Petri, Petri, Petri...”. Risto ei kykene liikkumaan Petrin otteessa.) Ja piip, erä poikki, piste Petrille. Oli vähän epäsuhta-sia nämä painijat.

Juha: MERJA, saanko minä... sanoa...

MERJA: No sano...

Juha: ...soitetaan kelloa...

MERJA: Joo, mutta ei saa heti soittaa kun ne alkuun pääsee, pittäähän niitten vähän aikaa saada nujuta... Hannuko se halus tulla seuraavana? Tule Hannu tätä Petriä vastaan. Ja Juha vaikka ju-listaa erän alkaneeks.

Juha: Nytte.

MERJA: No niin, erä alkoi. (Hannu ja Petri aloit-tavat painimisen ja Petri painaa Hannun välittö-mästi mattoon. Lapset alkavat taputtaa ja huutaa ”Petri, Petri, Petri...”. Petri pitää Hannun matos-sa.) Ja piip, erä poikki. Tästäki tuli... Nyt minä otan, Petri saa siirtyä nyt ku on kaks matsia pelattu, ni lepovuoroon...

Juha: Saanko minä...

MERJA: Haluatsä tulla painiin...?

Juha: En, ku minä sanon...

MERJA: Sinä sanot. No, ketkäs haluais tulla? Haluaisko se tuo Roni ja tuo Kari, ku ne on niin tasaveroisia? Vai haluatko Santeri tulla paini-maan?

Paavo: Minä ruppeen...

MERJA: No tuota Santeri vois tulla sinun kans-sa, ku työ ootte melkein samankokosia... (Paavo vyöryttää Santerin välittömästi alleen mattoon.) Oho, sehä oli... näpsäkkä... (Santeri yrittää nousta ja pääseekin puolittain, mutta Paavo sitoo häntä tiukasti. Rytmikkäästi ”Santeri, Santeri” -huudot kuuluvat.) Aika tasaväkistä nujuamista on.

Juha: Nyt erä poikki.

MERJA: Saat puhalttaa erän poikki. Piip, erä poikki. Antasin kyllä niinku tasapisteet...

Kari: Minä haluan nytte Santeria vastaan.

MERJA: Jaksatko sinä Santeri? Haluatsä Karin kanssa painia? Santeri vähä leppää...ni, teillä oli tasaväkistä. Kuka haluais tulla tuota Karia vastaan? Työ kaks saatte kohta keskenään, työ ootte niin samanverosia...

Petri: Eiku mä oon Karin kanssa, mä oon Karia vastaan yksin...

MERJA: No haluatsä Kari? Ei. Minä ymmärrän Karia sen takia, että kun työ ootte niin erikokosia...niin on varmaan Karin vaikea painia Petrin kanssa...Petri ja tämä Ossi ois aika lailla samankokosia. Haluaisko Petri ja Ossi ottaa tässä erän...Anna Ossi mulle ne silmälasit...ei tarvi pelätä että ne rikkoutuu. Nyt painii nämä kaks, ja julista Juha erä avatuks... (Petri painaa Ossin mattoon "Petri, Petri" -huutojen saattelemana. Ossi pääsee hetkeksi ylös, mutta Petri painaa hänet uudestaan alleen. Lopulta Ossi nousee ja kääntää Petrin alleen mattoon. "Petri"-huudot kuuluvat vieläkin ja Petri kääntää Ossin alleen. Ossi vyöryttää Petrin takaisin alleen. Pojat jatkavat puhisevaa väantöä puolin ja toisin.) Ja erä poikki. Nyt oli tasaväkistä nujumista, mutta muistakaas vaatteista ei saa repiä eikä korvasta.

Suomalaisessa päiväkotikeskustelussa oltiin 1980- ja 1990-luvun vaihteessa erityisen huolissaan poikien pitkästäytymisestä päiväkotien puuhasteluihin. "Huolestumis-diskursia" on mahdollista luonnehtia seuraavalla lauserypäällä: Päiväkotitodellisuus ei tarjoa riittävästi aktiivista puuhaa, jotta nuori mies-taimi voisi höyrytä paineensa ulos. Päiväkodin tarjoamat valmiit leikkienurkkaukset ja naisopettajien suunnittelemat leikit turhauttavat poikia, eivätkä nämä pääse toteuttamaan kehittyvää miehisyttään. Koska pojat kaipaavat haasteita ja vapautta, voi päiväkoti tarjota pojille vain nuivan näyttämön, jolla nämä eivät viihdy eivätkä halua esiintyä.

Tämänkaltainen puheenvuorojen pilvi ei kuitenkaan kiinnity vain 1980- ja 1990-luvun taitteeseen. Se leijaillee jatkuvasti päiväkotitaivaan yllä. Leijailipa pilvi puhtaan valkoisena poutamuodostumana tai synkkenisipä se salamoita leimuavaksi ukkosmyrskyksi, niin keskustelua määrittää mielestäni selkeä ontologisten ominaisuuksien liittäminen alle kouluikäisiin lapsiin, kun sen sijaan pitäisi keskittyä tarkastelemaan prosesseja, jotka näitä piirteitä tuottavat. Vai onko puheenvuorojen

perimmäinen tarkoitus juuri hämärtää (sukupuoli)erojen tuotteistamista tyttöjen ja poikien välille?

1980- ja 1990-luvun vaihteen huolestumisen synnytti kokeiluja ja pyrkimyksiä kehittää päiväkodin toimintaa sellaiseksi, että villemmätkin pojat voisivat saada vastinetta edes osalle hurjimmista leikeistään. Esimerkiksi Espoon poikaprojektissa oli kyse "kierävän" miesopettajan antamasta ohjauksesta ja miesmallista päiväkotien vanhemmille pojille, jotka olivat osoittaneet kyllästymistä, levottomuutta ja turhautuneisuutta päiväkodin (feminiiniseen) maailmaan. Projekti toteutettiin niin, että yksi mies, joka ei ollut koulutukseltaan pedagogi, kiersi Espoon päiväkoteja siten, että hän toimi kokeilun keston ajan yhden päivän joka viikko kussakin kokeiluun kuuluvassa päiväkodissa. Mies ohjasi poikia rajuimmista leikeissä ja puuhaili poikien kanssa asioita, joita nämä eivät muuten olisi voineet tehdä, liiallisen rajuuden, naiskasvattajien kiinnostuksen puutteen tai rajallisten valvontamahdollisuuksien vuoksi (ks. tarkemmin Alatalo 1991).

Martti Lahti kritisoi esimerkkiprojektin toteuttamista tuoreeltaan. Hän kysyi, ehdottiko kukaan projektia suunnitelleista tavallisimman sukupuolistereotypian rikkomista korvaamalla kiertävä mies naisella. Entä jos pojille olisikin riittänyt pelkkä toiminnallinen orientaatio riippumatta ohjaajan anatomiasta (Lahti 1992, 68). Olen samaa mieltä. Minkä vuoksi rajujen leikkien leikkijän tulee olla biologiselta sukupuoleltaan mies? Voidaanko miehen valintaa "toimija-opettajaksi" puolustaa vain miesmallin tärkeydellä, jos poikien levottomuuden ja pitkästäytymisen syynä oli pelkkä toiminnan puute? Eikö tällöin tueta perinteistä ajatusta aktiivi-miehestä ja passiivi-naisesta? Miten suhtauduttiin tyttöihin, jotka mahdollisesti halusivat ottaa osaa tähän toimintaryhmään? Kysyttiinkö tytöiltä edes halukkuutta osallistua? Vaikka huoli kohdistuikin ensisijaisesti poikiin, ei tyttöjen toiminnallinen aktiivisuus tai vilkkaus ole tuntematon suure. Mielenkiintoista olisikin tie-

tää, mitä projekteja olisi käynnistetty tai käynnistettäisiin nyt, jos tytöt osoittaisivat päiväkodin kasvatustavoitteita häiritsevää käyttäytymistä. Tai, miksi ongelmana ei pidetä tyttöjen kuuliaisuutta kasvatuskurille, sopeutumista sääntöihin? Kysymyksiä on paljon. Osaan kysymyksistä antaa vastauksen 1. episodi, jonka edellä esitin ja jonka tulkinnan kanssa painiskelen seuraavaksi.

1. episodissa Emma, MERJA ja joukko poikia ovat patjoista kootun painimolskin äärellä. MERJA kertaa säännöt ja kontrolloi niiden noudattamista ja yksi poikapari kerrallaan painii. Painiparin muodostamisen perusteena on sama fyysinen koko, pyrkimys tasavahvuuteen. Vaikka Emma ei ole pienin painia seuraavista lapsista, toisin sanoen vaikka hänelle löytyisi vastaavankokoinen tai tasavahva (poika)pari, ei häntä kuitenkaan ehdoteta yhteenkään otteluun, yhteenkään painivaan pariin – toisin kuin kaikkia läsnä olevia poikia. Kukaan ei edes kysy, haluaisiko hän kenties mukaan molskille.

Väitän, että kysymyksen kuulumattomuus seuraa Emman biologisesta sukupuolesta. Emma on tyttö eivätkä tytöt paini. Tämä ilmenee siinä, että samalla tavalla kuin painia seuraava, so. siitä kiinnostunut, Juha-poika ei Emmakaan kiinnostuksesta ja seuraamisinnostaan huolimatta ole halukas osallistumaan otteluparin puolikkaaksi. Ainakaan hän ei ilmaise haluaan molskin melskeeseen. Juha saa kuitenkin ehdotuksen osallistumisesta, toisin kuin Emma.

Emman (tytön) painiin kuulumattomuus välittyy myös toisella tavalla. Toisin kuin Juhaa, joka ei halua painia mutta saa paikan ”kongina”, ei Emmaa ehdoteta saati valita myöskään yhteenkään painitilannetta jäsentävään tehtävään. Emma on painin epähenkilö huolimatta siitä, että hän on kiinnostunut aiheesta. Toisin sanoen Emman (tytön) paikka on – niin implisiittisesti että siitä tulee eksplisiittisyyttä *sui generis* – määritelty tarkasti ja perustuu enemmän tytön anatomiaan kuin yksilöllisiin kiinnostuksen kohteisiin.

Poikien päiväkodissa viihtymättömyyttä on

perusteltu päiväkotitoinstituution naisvaltaisuudella. En löydä, ainakaan omasta aineistostani tai arkihavainnoistani, huolestumiselle perustetta, sillä silloin kun pojat ovat näyttämöllä ja kun he esiintyvät päiväkodin sosiaalisen vuorovaikutuksen näytelmissä, he miehittävät sekä näyttämötilan että pääosan. Edes vanhimmat pojat, joiden tulisi erityisesti olla kuollakseen kyllästyneitä ja pitkästyneitä (ks. esimerkiksi Keskinen 1992), eivät todista turhautumisesta. Perustelen väitettäni 2. episodilla.

2. Episodi

Lapset piirtävät perhepotrettia. Kun he saavat työnsä valmiiksi, he siirtyvät jonoon MERJAN luokse ja tämä kirjoittaa perheenjäsenten nimet paperiin. Santeri ja Roni ovat jonossa ensimmäisinä. Heidän jälkeensä MERJAN pöydän luo tulee Marja. Osa pojista alkaa huudella työnsä valmistuneen ja osa siirtyy MERJAN luo.

MERJA: Tässä, niinku arvon herrat näkee, on...(ei saa selvää). Hei Ossi, Ossi, kuunteleppa, ensin oli Roni. Kerro, Roni...(Marja tarjoaa myös omaa paperiaan)...oota, Marja, sinäkin. (Roni saa esittelynsä valmiiksi.) Seuraavana on Hannu, kerro Hannu, mitä...(ei saa selvää). (Roni ja Hannu siirtyvät toiseen huoneeseen.) MERJA kysyy Ossilta tämän työn (*sic*) miehityksestä. Marja odottaa MERJAN toisella puolella. Emma tulee pöydän viereen. Pöydän ympärillä ovat nyt siis Emma, Marja, Ossi ja MERJA. (Juha tulee ja työntää paperinsa MERJAN eteen – ”kato”). Oottakaa, minä puhun nyt Ossin kanssa... (Niilo tulee pöydän ääreen. Marja siirtyy pöydän ympäri MERJAN toiselle puolelle ja asettuu Juhana perään, jonka työn MERJA nyt ottaa. Niilo siirtyy Marjan ja MERJAN taakse, näiden väliin. MERJA alkaa tarkastaa Juhana työtä ja Niilo siirtyy MERJAN toiselle puolelle toimitusta seuraamaan. Emma ja Marja katselevat toisella puolella. MERJA siirtää Juhana työn syrjään.) Oisko se nyt Niilon...(v)oi, Niilo, sä oot saanu koko teidän suurperheen... (Niilo alkaa selittää työtään, kun Heikki tuo työnsä MERJAN silmien eteen.) [Heikille] Kuule, tämä koira on musta tosi upee...ihan turhaan sanot mulle, ettet ossaa...Nyt Niilo kerro. (Saku huutaa toisesta pöydästä ”tähän ei sovi Emmi! Hei! Tähän ei sovi Emmi. Tähän ei sovi Emmi. MERJA, tähän ei sovi Emmi”. MERJA kääntyy katsomaan.) No, eiksse millään sovi vaikka äitin ja isin välillä?

Saku: Ei.

MERJA: No ei sitä sitte väkisi oo piirrettävä.

Saku: Eikö sitä tarvii tehä? Eikö?

MERJA: No, se on sitte sinun tulkinta asiasta. Jos sinä koet, ettei sinun tarvii sitä tehdä, niin... (Niilo lähtee pois ja Saku tulee tarjoamaan työtään.) Hetkinen, oota Saku, nyt on Marjan vuoro, Marja on pitkään tässä...no niin. (...) (MERJA kirjoittaa Heikin paperilennokkiin jotakin ja Anneli sekä Mirja odottavat vuoroaan. Toisesta huoneesta kuuluu sinne siirtyneiden poikien leikin mekastusta.) No niin, sopisko Mirja, että minä käyn äkkiä vilkasemassa, mitä tuolla tapahtuu...minä tuun sitte takasi... (2. episodi loppuu, ennen kuin käy selväksi, milloin MERJA ehtii takaisin.)

2. episodi valottaa sekä päiväkodin nokkimisjärjestystä että tapahtumien/tilojen painopisteen muuttumista. Se tuo esille, että vasta kun pojat poistuvat näyttämöltä, voivat tytöt nousta estradille; tosin päänäyttämö tai ainakin tapahtumien keskipiste on todennäköisesti siirtynyt poikien mukana. Tyttöjen vasta poikien jälkeen tapahtuvaa näyttämölle nousua ilmentää Marjan jatkuva odottaminen, pojat pyyhkivät hänen ohitseen MERJAN avittamana. Tapahtumien keskipisteen muuttuminen käy ilmi taas siitä, että MERJA jättää sekä Annelin että Mirjan odottamaan käydykseen vilkaisemassa toisaalla tapahtuvaa poikien toimintaa ja jää sille tielleen. Tyttöjen jääminen unohtuun alhoon ylipäänsä käy ilmi MERJAN hyväksyessä Emmi-siskon jättämisen pois Sakun perhekuvaan.

2. episodin esittämä poikien kiinnitys päärooliin tekee päiväkodin maailmasta heidän näyttämönsä sekä toisista (rooli)leikkijöistä vain lavastukseen tai sivuosaan kuuluvia kullisseja. Se tarkoittaa, että pojat hallitsevat päiväkodin tiloja ja tilanteita. Jos ja kun pojat hallitsevat päiväkodin tilanteita ja tiloja, kyseenalaistuu huoli päiväkodin naisvallasta, sillä vaikka fyysisesti läsnä oleva valta on naisilla, puhuu poikien jatkuva huomion ja mielenkiinnon keskiössä pitäminen omaa kielitään henkisen kaapin paikasta. ”Todellinen” naisvalttikka tuskin puhaltai yksinomaan tai yksisuuntaisesti vain miehiseen hiileen.

Huoli pojista on kuitenkin olemassa ja synnyttää keskustelua huolettomuuden saavuttamisen tavoista. Yhtenä ongelmanratkaisuna väläytellään aika ajoin miesten houkuttelemista päivä-

kotimaailmaan – tai edes miesten päiväkodissa olemisen jatkumisen turvaamista mieskiintiöllä, kun opiskelijavalintoja tehdään.

Johanna Lammi-Taskulan mukaan varhaiskasvatukseen, so. naisvaltaiselle alalle, halutaan ja tarvitaan miehiä, jotta alan arvostus nousisi, naisen asema petraantuisi ja tasa-arvo lisääntyisi. Erityisen tärkeää tässä miehen kaipuussa on kuitenkin (poika)lasten kasvu ja kehitys, joihin täytyy sisältyä myös käsitys miehenä olemisesta (Lammi-Taskula 1994, 119–120, 124). Mielenkiintoista näissä kiintiökeskusteluissa ja komiteamietinnöissä on se, että vaikka keskeisin huoli – (poika)lapsen miehen mallin turvaaminen – säilyy samana, tapa hoitaa huolestumista – miten lisätä miesten määrää varhaiskasvatuksessa – vaihtelee (Naskali 1997).

Kiintiömies-keskusteluun sisältyy siis ajatus, jonka mukaan poika voi kasvaa mieheksi vain mies mallinaan. Vaikka ajatus mieskiintiöistä maistuu pakkopullalle, jota aikaisemmin syötiin mutta jota ei tällä hetkellä leivota, ei miehen mallin tarjoamisessa välttämättä ole mitään vikaa. Kuitenkin, huomattavasti tärkeämpää kuin pakollinen miehen mallin mahdollittaminen opetussuunnitelmaan on kysymys itse mallista: riittääkö ”mies” vai asettuuko ”miehelle” joitakin laadullisia kriteereitä? Keskustelu näistä kriteereistä on pääosin puuttunut keskustelussa mieskiintiöistä ja miehestä päiväkodissa.²

Esitin edellä oman aineistoni perusteella muokkautuneena näkemyksenä, että päiväkodin poikahuolet savuavat ilman tulta. Pojat viihtyvät päiväkodissa. Viihtymisen myötä koko mieskeskustelu on tarpeeton. Tarpeettomaksi sen tekee myös tämänhetkinen miehen

²Espoon poikaprojektissa ”mies” riitti. ”Miehen” riittävydestä – ”näköispatsaana” – kertoo myös Osmo Kivisen ja Risto Rinteen haastattelu Turun Sanomissa 11.5.1997. Siinä Kivinen toteaa, että ”otetaan nelikymppinen työtön insinööri, vähän ryyppännyt, pari kertaa eronnut, mutta nyt elämä kunnossa, annetaan sille muutaman viikon pedagoginen kurssi ja sitten ala-asteen opettajaksi. Siinä on sisällöt, elämäkatsomus ja kaikki”.

malli, joka välittyy sekä esimerkkiepisodeistani että erityisesti Osmo Kivisen näkemyksestä (viite 2), jossa jokamiehen pedagoginen pätevyys saavuttaa muutamassa viikossa vuosia kasvatustieteitä opiskelleen naisen (tai miehen) kognitiivisen neuvokkuuden. Argumentaation vuoksi tarkastelen kuitenkin miestä päiväkodissa, sellaisena kuin se aineistostani esiin nousee. Siirryn siis päiväkodissa leijaillevasta miehen haamusta miehen päiväkotinkarnaatioon.

MIES PÄIVÄKODISSA

Aineistoni päiväkodin henkilökunnan muodostavat pääasiassa naiset. He toimivat kasvattajina, keittiöhenkilökuntana ja siivojainakin. Naisten lisäksi päiväkodissa työskentelee myös kaksi miestä. Päiväkodin talonmies on mies, MIKKO. Kasvattajien joukosta löytyy taasen ERKKI. He kohtaavat 3. episodissa, jonka seuraavaksi esitän ja joka kurkistaa henkilökunnan näkemyksiin naiseudesta ja mieheydestä.

3. Episodi

ERKKI kävelee lautanen kädessään ruokapöytään. Pöydässä istuvat ja ruokailevat MAIJA, kaksi muuta kasvattajaa ja kaksi keittäjää sekä MIKKO.

MAIJA (MIKOLLE): Etkö ottannu sallaattia? (...) Et kerkee, ku minä lähen...

MIKKO (MAIJALLE): Käy vaan ottamassa.

MAIJA: Siis, mua ärsyttää ku se ei ota, ja sitte minä en saa...

AINO: MAIJA ei voi kunnolla ottaa, ku...

NINA: Mee hakkeen koko kuppi ja jaa lusikallinen per nokka ja loppu on mun.

MIKKO: Niin, justii...

ERKKI: Niin, salaatin?

MIKKO: Tosiaan, ja paat sitte joka toinen...toiselle lautaselle...

ERKKI: Ai, MIKKO söi jo salaatin. Se on just..., minäki aina ensin syön salaatin.

MAIJA: Kyl se onniin...niin tyyppillinen suomalainen mies, tuo meiän MIKKO...

ERKKI: Se on vaan pelkästään positiivista...

MAIJA: Ensiks...nii-in.

3.episodi tuo esille, että päiväkotimaailmas-

sa oleva mies ei syö vihanneksia, vaan pitää niitä tarpeettomina ravinnonlähteinä. Jopa niin, että syömättömyys, ”tyypillisen suomalaisen miehen” piirre, ”on pelkästään positiivinen” seikka. Voi siis olettaa, että päiväkodissa toimivan miehen maailmaa jäsentävät perinteiset näkemykset miehuudesta, johon rehujen rouskuttaminen ei kuulu. 3. episodi osoittaa myös, että päiväkodissa toimivan naisen mielestä ”nii-in” pitää ollakin. Miehen salaattomuus sallitaan, perinteinen miehuus on – lopulta – myönteinen asia. Tämän päiväkotimaailman perinteisen sukupuoli-näkemyksen allekirjoittaa päiväkodin seinällä oleva huoneentaulu: *Äitisi ei ole täällä töissä – siivoa jälkesi.*

Huoneentaulu edustaa sukupuolen mukaisista työnjakoa, jossa nainen sidotaan sekä siivoukseen että sitä kautta yksityiseen. Iso osa päiväkodin lapsista on tietenkin lukutaidottomia eikä siten välttämättä tiedä, mitä tekstissä lukee. Huoneentaulun olemassaolon merkitystä lasten lukutaidottomuus ei kuitenkaan vähennä, sillä se osoittaa kasvattavan henkilökunnan jättävän kyseenalaistamatta eräitä näkökulmia, ottavan joitakin asioita annettuihin ja pitävän niitä ikään kuin ”luonnollisina”. Se kertoo päiväkodin henkilökunnan tavasta jäsentää maailmaa. Jäsennostapa on sidottu perinteeseen.

Perinteessä, perinteisessä tavassa tehdä, ei ole mielestäni mitään ”vikaa”. Ongelmia alkaa kuitenkin syntyä, jos ja kun perinteestä tulee itsensä toteuttava ennuste ilman problematisointia. Jos toisin sanoen perinne uusintaa itsensä itsestään selvästi. Tällöin sana ”perinne” muuttuu määrääväksi kirosanaksi. Ajatustani laadun ja määrän merkityksestä ”miehen” mallikkuudelle tuon esiin pienellä poleemisella potpurilla ERKIN pedagogisista käytännöistä.

1. *Keittiö ei ole miehen paikka.* Keittiön kuulumattomuus miesrepertoaariin ei kohoa esiin pelkästään keittiöhenkilökunnan koostumuksessa, vaan paistaa myös kohtauksessa, jossa Anneli kyselee ERKIN sormeaa peittävän laastarin tarinaa: ”Sinulla on joku haaveri

tuossa?”. ERKKI kohottaa sormeaan Annelille ja vastaa tämän kysymykseen kertomalla lantun raastavasta raastamisesta ja siinä sattuneesta vahingosta. ERKKI on siis tehnyt ”naisten töitä” ja loukannut sukupuolten – essentiaalisten, perinteisten ja stereotyyppisten – ontologisten ominaisuuksien rajoja. Sen seurauksena ”luonto” on välittömästi sanktioinut häntä satuttamalla väärässä paikassa ja puuhassa ollutta sormea. Suutari ei pysynyt lestissään.

2. *Miehen paikka on metsässä.* ERKKI käy jänismetsällä. Jänisten metsästäminen on reipas harrastus, jonka saalis, ilman ohiammuttua jänistäkin, on ”raitis ilma”. Raittiilla ilmalla retostelemisen tavassa korostuu kuitenkin ilmanlaatu nimenomaan naisvapaana, onhan kyse perinteisestä miesharrastuksesta. Tällöin voi väittää, että ERKKIN retorisissa rihoissa välkyy myös muihin jahdin kohteisiin suunnattuja hahloja.

3. *Mies on siis julkinen.* Yksi jyvälle saatu seuraus on, että kun ERKKI ei ole ulkona, pelaavat naiskasvattajat sählyä lasten, niin tyttöjen kuin poikienkin, kanssa. Mutta heti kun ERKKI tulee ulos, siirtyvät sählymailat hänen ja poikien käsiin ja tytöt samoin kuin naisetkin kentän laidalle. ERKKIN ja naiskasvattajien sählykäytäntö osoittaa, että mies pelaa, ei nainen. Tällöin tuotetaan ja uusinnetaan miehen aktiivisuus ja naisen passiivisuus.

Aktiivisuuden ja passiivisuuden välistä hierarkiakytköstä kuvastavat myös sählypelin taktiset kuviot. ERKKI nimittäin arvostelee vastapuolta, joka ei hyökkää ollenkaan ja menettää siten mahdollisuutensa maalien tekemiseen, pelin päämäärään. Maalien lisämerkitys korostuu niiden ylenpalttisuudessa tuulettamisessa, jota ERKKI katsoville tytöille ja pelaaville pojille performoi.

Lammi-Taskula puhuu liikunnasta erityisenä päiväkodin maskuliinisenä saarekkeena. Toisin sanoen toimintana, johon miehen ”mielitymukset ja taipumukset” yleensä kiinnittyvät, vaikka päiväkodissa ei mitään sukupuolisidonnaista työnjakoa noudatetaakaan, ainakaan ”virallisesti”. Käytäntö on kuitenkin

teoriaa yksiulotteisempi, sillä sekä naiset että miehet tuottavat maskuliinisen saarekkeen pinnalla pysymistä ja maskuliiniseksi määritellyn toiminnan mieltämistä miehen tehtäväksi (Lammi-Taskula 1994, 122–124).³

Maskuliinisen saarekkeen muodostuminen miehen ympärille vie sosiaalisen todellisuuden monimuotoisuutta yksipuolisempaan suuntaan siitäkin huolimatta, että miehen tullessa päiväkotiin sen kasvattajien maailma monistuu biologisen sukupuolen suhteen kaksinkertaiseksi. Nimittäin, suomalaisen päiväkotitoinstituution leikkikulttuuria 1920-luvulta 1960-luvulle tarkastelevan Marjatta Finnen (1992, 85) mukaan ennen vanhaan, siis siihen hyvään aikaan, ”koulutukseen sisältyvällä mittavalla käsityön ja veiston opetuksella varmistettiin, että jokaisella lastentarhanopettajalla oli riittävät valmiudet leikkivälineiden valmistamiseen ja ylläpitämiseen”. Jos oletetaan, kuten teen, että Finnen kuvaamana aikana ei juuri ollut miehiä lastentarhanopettajakoulutuksessa, voi väittää, että ennen vanhaan päiväkodissa ei myöskään ollut stereotyyppioituja naisten ja miesten töitä, vaan (ainakin) naiset tekivät kaikkea mahdollista (vrt. suomalainen talonpoikauskulttuuri yleensäkin).

4) *Mitä mies sitten tekee yksityisessä?* ERKKI on erilainen kuin toiset päiväkodin kasvattajat, sillä hän hakeutuu aktiivisesti lasten läheisyyteen, koskettaa lapsia ja on aktiivinen ruumiin kielen puhuja. Mutta toimiiko ERKKI koskettavan miehen mallikkaana kappaleena? Ei, sillä biologinen sukupuoli määrittää hänen kosketteluaan. ERKKIN fyysinen

³Tässä korostuu siis sekä naisten että miesten todellisuuden sosiaalinen rakentaminen kahlitsevan kaksijakoiseksi, mitä pidän yksiulotteisena näkemysnä. Lienee syytä mainita, ettei tämä yksipuolinen peili kuvasta pelkästään päiväkotimaailmaa vaan löytyy mistä tahansa kulttuurisesta instituutiosta. Itse törmäsin siihen tiedostavana subjektina 1990-luvun alussa aloitellessani naistutkimuksen opintoja: olin yleensä ainoa mies luennoilla ja seminaareissa ja tulin tulkituksi miesnäkökulman manifestiksi, josta minulla oli harvoin jos silloinkaan mitään asiantuntevaa tietoa.

läsnäolo on erilaista tyttöjen ja poikien seurassa: tyttöjen kanssa läheisyys on lämmintä, rauhallista yhdessäoloa, poikien kesken koskettelu on kutittelua, muksimista ja painimista, siis railakkaampaa ja rajumpaa. Näin korostuvat perinteiset sukupuolistereotyypit.⁴

Tyttö-poika-dikotomian lisäksi ERKKI tuottaa jaon myös poikakategorian sisälle, ja tätä jaottelua määrittää feminiinisyys-masculiinisuus-akseli. ERKKIN kontakteja ja läheisyyttä poikien kanssa määrittää siis sukupuolen sosiaalinen ulottuvuus. Se ilmenee siten, että ERKKI ottaa pojan kohdalla huomioon tämän yksilölliset ominaisuudet. ERKKI on erilainen, kun kyseessä on feminiininen poika, läheisyys on samanlaista kuin kenen tahansa tytön kanssa, tai kun kyseessä on maskuliininen poika, jonka kanssa painitaan tms. Koska tyttö saa sen sijaan kohtelun ”tyttöinä” eikä yksilöllisten ominaisuuksiensa mukaisesti, so. ERKKI jättää tytön kohdalla tämän ominaisuudet huomioon ottamatta (vrt. MER-

⁴ERKKIN kohteesta riippuva läheisyys tuo esiin ongelman, jonka kanssa kasvatusinstituutiossa käskentelevä mies – laajemman miesyhteisön jäsenenä – joutuu painimaan. Jotta ERKKI voi välttää sekä perinteisten homoseksuaalisuus- tai naismaisuustulkintojen että nykyisten pedofiliaepäilyjen liittämisen itseensä, on hänen itse asiassa pakko tuottaa koskettamisensa ja läheisyytensä toteamallani tavalla (ks. tästä myös Lammi-Taskula 1994, 121). Eikä tämän tuottaminenkaan aina enää riitä, sillä pedofiliaepäilyjen alaisena mieskasvattaja ei välttämättä saa tuottaa minkäänlaista kahdenkeskistä läheisyyttä lasten kanssa. Tämän huolen toi esille keskisuomalaisen päiväkodin naiskasvattaja, joka oli pahoillaan pitkään hänen kanssaan työskennelleisiin mieskollegoihin kohdistetuista epäilyistä, jotka näyttäytyvät rajauksina toimia kahden lasten kanssa. Antiessentiaalisesta feministisestä näkökulmastani katsottuna tällainen tuomasmainen toiminta tuottaa ja uusintaa sukupuoleen liitettyjä stereotyyppioita, sillä siinä näyttäytyy sekä deterministisiä että essentiaalisia ”mieheen” kytkettyjä ominaisuuksia (vrt. Lammi-Taskula 1994, 124 ja miehen ”luonto”). (Tätä taustaa vasten 1. episodi näkyi hiukan erilaisessa valossa. Emman ”painimahdottomuudessa” on tässä valaistuksessa kyse siitä, että tyttö ja poika eivät voi painia keskenään, sillä se ei ole poliittisesti korrektia.)

JA 1. episodissa), voi väittää, että ERKKI näkee lapsen samoin kuin lapsen sosiaalisen sukupuolenkin anatomian mukaisesti värityneenä. Tällöin vuorovaikutustilannetta määrittävät jo ennalta tietyt biologiaan pohjautuvat, siis ”luonnolliset”, ominaisuus-oletukset.

5. *On populaari.* ERKKI on suosittu sekä tyttöjen että poikien keskuudessa. Triviaalitulkinta suosion syistä on, että hän toimii lasten kanssa ”lapsena” ja unohtaa asemansa ”aikuisena”. Toisaalta hän voi miehenä, jonkinlaisena ”luonnollisena” auktoriteettina, ikään kuin unohtaakin positionsa, koska viime kädessä hänen päällysmiehisisyytensä ei kyseenalaistu. Kuten Lammi-Taskula (1994, 126) toteaa, ”lapset hakeutuvat mielellään miesopettajan seuraan ja suovat hänelle helposti naisia vahvemman auktoriteettiaseman”.

Auktoriteetin tuottaminen on myös erilaista ERKKIN ja naisten kohdalla, ja tämä tuottaminen kytkeytyy traditionaalisiin tapoihin. ERKKI ei tuo kuin kerran vitsin muodossa esille osaamattomuuttaan jonkin asian suhteen, ERKKI tietää kaiken (muun). Sen sijaan useampikin naiskasvattaja myöntää osaamattomuutensa, esimerkiksi jonkin pelin sääntöjen suhteen, ja kysyy neuvoa lapsilta, etsii tietoa yhdessä lasten kanssa – tai toteaa, että ”ERKKI kyllä osaa, kysykää ERKKILTÄ”.

Totesin edellä Lammi-Taskulan suulla, että naiset toivottavat miehet tervetulleiksi päiväkotiin varhaiskasvatusalan arvostuksen nousun jne. nimissä. Tässä näkemyksessä on mahdollista nähdä myös syy siihen, miksi ihmeessä mies, esimerkiksi ERKKI, on niin suosittu lasten keskuudessa tai miksi auktoriteetti ”annetaan” miehelle niin helposti. Miehen suosion syy käy ilmi myös esittämästäni haamujenmanaamiskeskustelusta. Näissä käsityksissä nimittäin rakentuu kulttuurisesti arvokas ja arvostettu malli – MIES. Toisin sanoen lasten kulttuurinen kognitiivisuus ja refleksiivisyys auttavat ymmärtämään miehen arvon, ja tämä ymmärrys tekee miehen ympärillä pörräämisestä sosiaalisesti suositeltavaa surinaa. Tällöin ei myöskään enää jää kehi-

tyspsykologisten arvailujen varaan, miksi esimerkiksi 4–6-vuotiaat pojat ovat erittäin tietoisia omasta sukupuoli-identiteetistään ja tarvitsevat sekä samastumiskohteen että hyväksynnän oman sukupuolensa normaalille toiminnalle (ks. Alatalo 1991, 79).

HAAMUMIEHET MANAAMISEN JÄLKEEN

Miehelle on paikkansa varhaiskasvatuksessa. Miehiä toisin sanoen tarvitaan varhaiskasvatuksessa, mutta vasta sitten kun varhaiskasvatuksessa, tai missä tahansa muussakin kulttuurisessa instituutiossa, osataan laskea pitemmälle kuin kahteen. Tämä toive tulee ilmi myös siinä Lammi-Taskulan toteamuksessa, jonka mukaan mieslastentarhanopettajat olisivat monivuotisen pedagogisen koulutuksen jälkeen kernaasti muutakin kuin pelkkiä miehiä, silkkaa sukupuolta. Tosin miesten omat käsitykset tavoiteltavista kasvatuskäytännöistä sukupuolisen mallin suhteen ovat epävarmoja ja ristiriitaisia. Tämä ambivalenssi tulee esille heidän harjoittaessaan näitä käytäntöjä: miehet yleensä toimivat leimallisen maskuliinisesti, vaikka työtehtävät eivät sitä varsinaisesti edellyttäisikään (Lammi-Tasku-

la 1994, 120, 123, 129).

Kysymys ei siis ole kovinkaan helposta, helposti ratkaistavasta asiasta. Eikä mitään ”oikeita” ratkaisuja välttämättä edes ole. Se, mitä minä olen yrittänyt tuoda esiin, on se, ettei ole kuitenkaan yhdentekevää, millaista nais- ja mieskuvaa päiväkotinstituutio tai siitä käytävä keskustelu päivittää siitäkin huolimatta, ettei päiväkotin instituutio ole ainoa lasten maailman merkitysten muokkaaja. Sen sijaan se voi(s)i tarjota hyvän kasvualustan monimuotoisemman maailman kehittämiseksi, jos ja kun se antaa ja saa siihen mahdollisuuden. Tämä kuitenkin edellyttää, etteivät perinteistä punottavat sukupuolikäsitykset saa olla ainoa leikkimateriaali, jolla tytöt ja pojat päiväkodissa sukupuoli-identiteettiään rakentavat, sukupuoltaan tekevät. Näin siksi, että mahdollisuus jäljitellä, nähdä ja seurata – reflektoida – naisia ja miehiä mahdollisimman monimuotoisissa rooleissa väljentää lapsen sukupuoliskeemoja, kuten Soili Keskinen ja Kristiina Hopearuoho-Saajala (1994, 27) toteavat. Identiteetti voi olla vakaa, vaikka roolivaatteita välillä vaihdettaisiinkin. Päiväkodissa työskentelevien miesten ei tarvitse tulla naisiksi, mutta heidän ei tarvitse olla pelkkiä miehiäkään.

KIRJALLISUUS

Alatalo, Hilkka: ”Kiertävä mies” päiväkotien poikakerhon ohjaajana. S. 63–77. Teoksessa: Paakkola, Esko (toim.): Lohikäärmeen silmiä polttaa. Artikkeleita poikien kasvatuksesta. Kriittisen korkeakoulun julkaisuja no 15. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy, 1991

Finne, Marjatta: Palikat, poikakäryt ja paperkukkaseppel. Lastentarhojen leikkikulttuurista 20-luvulta 60-luvulle. Loimaa: Loimaan kirjapaino Oy, 1992

Keskinen, Soili: Pojat päiväkodissa. S. 38–49. Teoksessa: Huttunen, Jouko (toim.): Poika, poika! Näkökulmia pojan kasvuun ja kehitykseen. Oy Yleisradio Ab:n opetusjulkaisut. Joutsa: Nettopaino, 1992

Keskinen, Soili & Hopearuoho-Saajala, Kristiina: Pojat päivähoitossa. Tampere: Tammer-paino Oy, 1994

Lahti, Martti: Pojat, maskuliinisuus ja yhteiskunta. S. 58–69. Teoksessa: Huttunen, Jouko (toim.): Poika, poika! Näkökulmia pojan kasvuun ja kehitykseen. Oy Yleisradio Ab:n opetusjulkaisut. Joutsa: Nettopaino, 1992

Lammi-Taskula, Johanna: Päiväkotien moninaiset miehet. Onko miehelle paikkaa varhaiskasvatuksessa? S. 119–130. Teoksessa: Sipilä, Jorma & Tiuhonen, Arto (toim.): Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy, 1994

Naskali, Päivi: Poikia opettajankoulutukseen – soveltavuuskokeen kehittäelyprosessin luentaa. Alustus kasvatustieteen päivillä 27.11.1997 – Teemaryhmä 18: Sukupuolen rakentumisen prosessit ja käytännöt.